

clàssics revisitats

Escenas de ciutat

Els drames urbans de Joaquim Riera

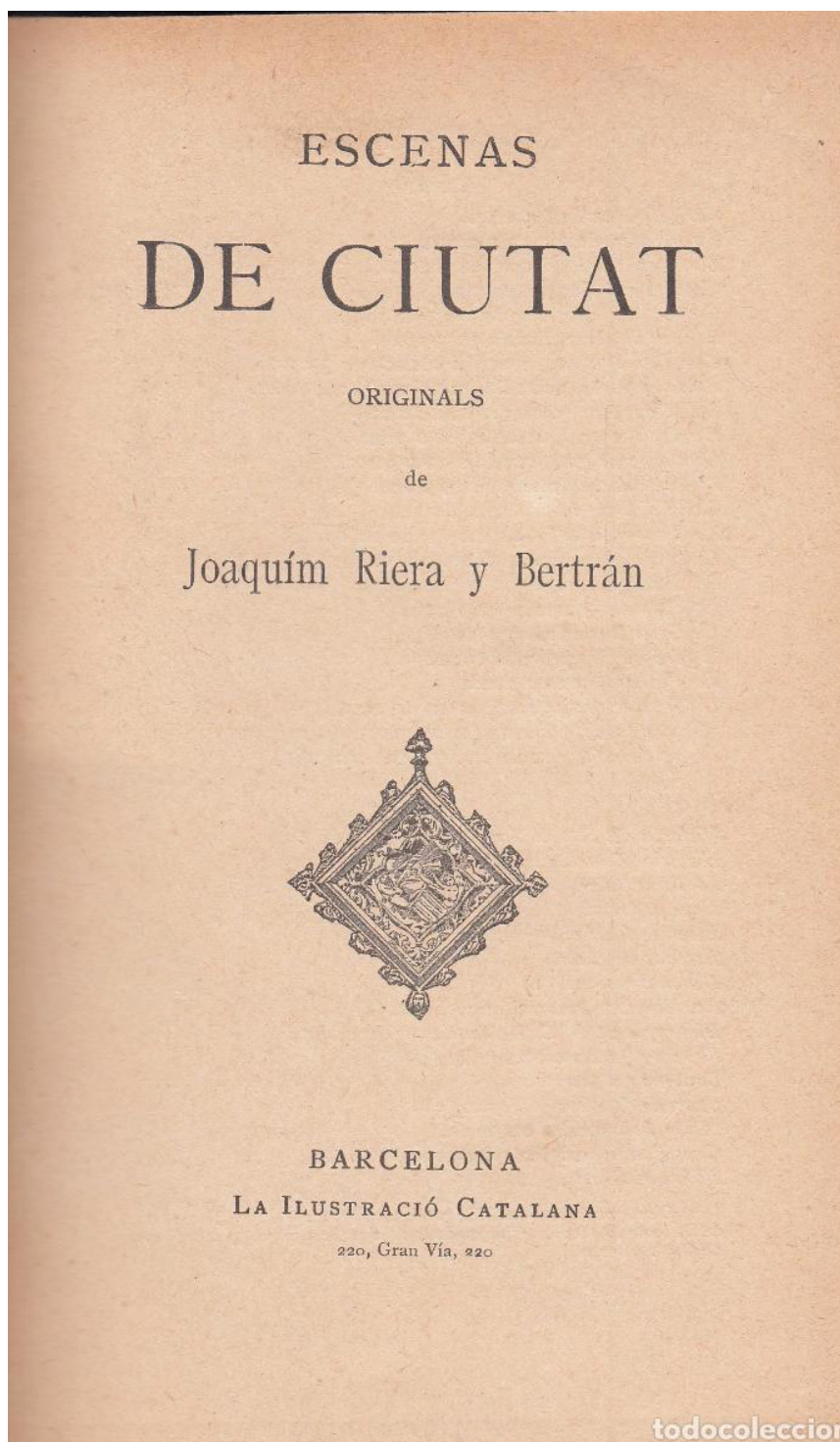
VICENÇ PAGÈS JORDÀ > Text

Joaquim Riera i Bertran (1848-1924) va néixer a Girona, va estudiar dret a Barcelona i va ser alcalde republicà de la seva ciutat natal als vint-i-cinc anys. Autor prolífic, va publicar una vintena llarga d'obres de teatre (comèdies, sobretot), poesia («un pur client dels Jocs Florals», en diu Sagarra a les memòries), proses i una biografia d'Aribau. A Barcelona es va fer amic dels autors més consagrats de la Renaixença, com ara Àngel Guimerà, Narcís Oller i Jaume Collell.

Per fugir dels tòpics rurals tan habituals en aquella època, hem triat per comentar el recull de proses titulat *Escenas de ciutat*, publicat el 1892, catorze anys després que el mateix autor publicués *Escenas de la vida pagesa*. Ara bé, ja a les primeres línies del «Prólech» topem amb la retòrica carregada i apegalosa que caracteritza el nostre final de segle XIX: «Jo exclamo encara ab infantívol goig, ab aquella alegría del payral hont acaba d'arribarhi un nou infant: "Un llibre més: un fillet més a casa!"».

Escenas de ciutat està format per cinc textos. El primer, «La minyona de servey», ens duu a un dia de Carnestoltes a Barcelona. L'estudiant que narra la història, malgrat que experimenta torbació pel «grau de baixesa» amb què es captenen els ciutadans pel carrer, pels «excessos de multitut tarumba», decideix disfressar-se i fer alguna «calaverada» amb els seus amics. L'escena podria ser una crònica lleugera dels hàbits juvenils de l'època, però un dels estudiants es mor. Quan el duen a casa seva, la minyona

>> Portada d'*Escenas de Ciutat*, un recull de proses publicat el 1892 a *La Ilustració Catalana*.

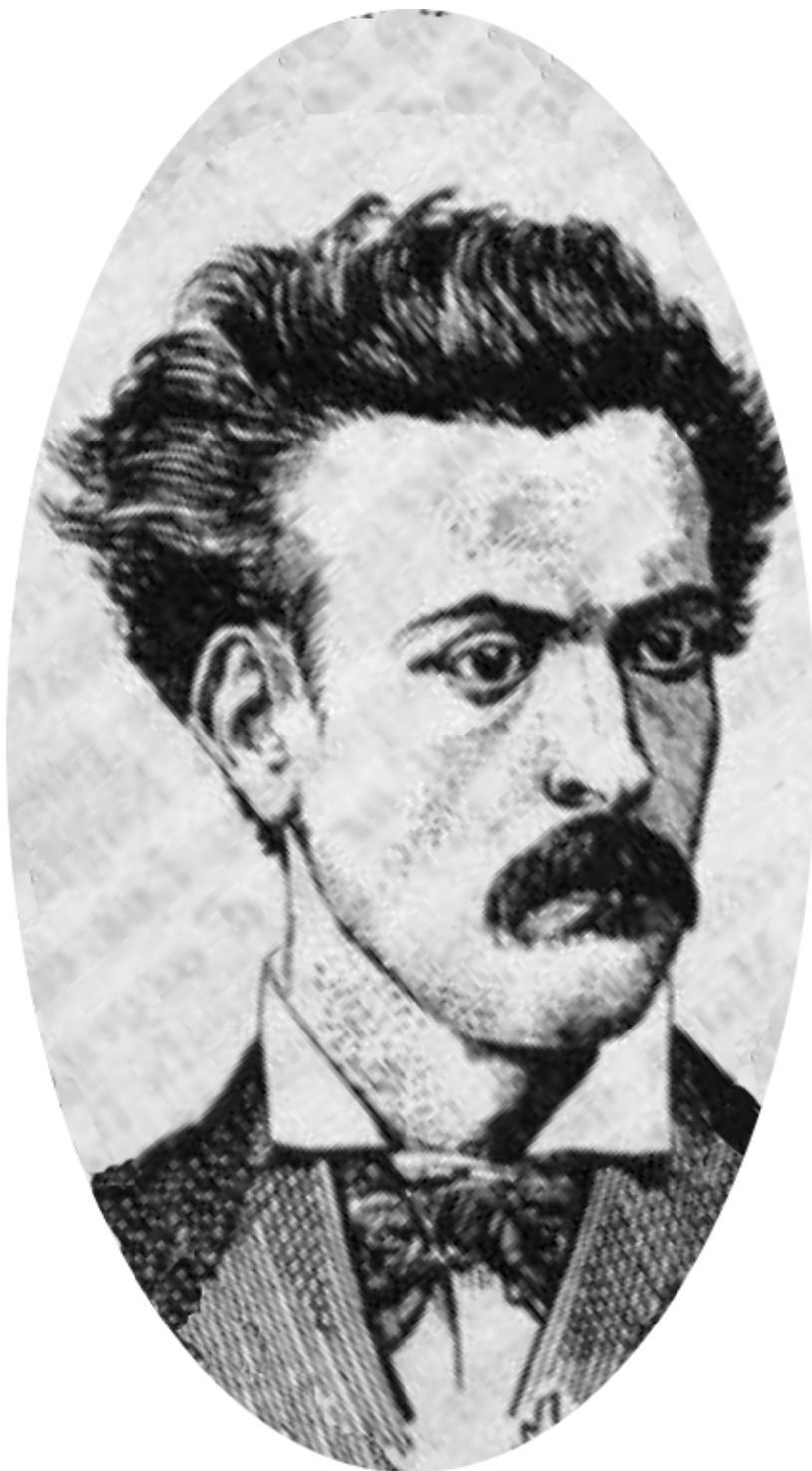
queda tan impressionada que també fa mala fi.

El text més llarg del recull, que supera les setanta pàgines, és «Història d'un piano». Narrat en primera persona per l'instrument, comença com un repàs de les tribus musicals de l'època (clàssics, wagnerians, italianòfils), però de seguida s'inicien els drames. Per exemple, un infant que toca molt bé el piano mor de sobte, i la seva germana entra en un convent.

Després d'un seguit de propietaris, la història acaba sense pena ni glòria.

«La figuranta» segueix el mateix esquema decebedor, si bé no s'hi esdevé cap mort sobtada. L'inici sembla prometedor, ja que una actriu cau a l'escenari i motiva les burles dels espectadors («fins la corculla del apuntador sembla presa de brutal riallera»), així com la llàstima del narrador. La història acaba quan el narrador decideix... no intervenir.

«Cosas de noys» aplega cinc històries. La primera és un retaule on la puresa s'enfronta a la maldat (amb una mare morta). La segona comença quan una nena mor abans de la diada de Reis; llavors una veïna a qui se li han mort cinc [sic] fills se n'apiada i prodiga tot de regals caríssims als germans petits de la morta, de manera que acaben desitjant que es mori cada any. A la tercera història, més aviat tragicòmica, un adúlter és descobert. La quarta, més

>> *Joaquim Riera va ser alcalde de Girona entre 1873 i 1876*

que un conte, ve a ser un article contra el costum de les mares de disfressar els fills (ja es veu que l'autor no estimava el Carnestoltes). L'atac és furibund: «Què hi fa que la precocitat excesiva ocasioni en las criaturas desequilibri vital, raquitisme y malalties y mort prematura?». Per postres, com que a les disfresses abunden els toreros, *xulos* i *manolos*, resulta que el costum «espanyolisa».

La cinquena història d'aquest grup, la més oral de totes (al narrador l'anomenen «don Cuaquín»), està dedicada a Emili Vilanova. El fill d'un cirabotes és un actor precoç, però el que ens espera no és un retrat d'època (que començava a dibuixar-se), sinó un altre final fúnebre, ja que el noi emmalalteix i es mor. El pare, vidu, s'endinsa en la demència.

L'últim text del llibre, «De Barcelona a Gracia», pertany al subgènere de l'escena de tramvia. El narrador hi retroba la mare i la filla que el tenien a dispesa. Ell havia flirtejat amb la noia fins que va decidir desaparèixer, i ara la mare el descobreix i el renya en públic. Per cert, el narrador anava a veure un amic, que resulta (compte!) que ha caigut malalt.

Joaquim Riera i Bertran era, ja es veu, partidari dels arguments lacrimògens. A *Escenas de ciutat* infants i joves moren de manera abrupta, sense que el lector tingui temps de conèixer-los per establir-hi una mínima relació emocional. La successió de decessos pren un aire involuntàriament vodeviles, accentuat per les condicions extremes i la rapidesa amb què es produeixen. En aquesta vall de llàgrimes, ni tan sols queda el consol de distreure's amb flirtejos o amb bromes innocents, ja que també tenen conseqüències fúnebres o si més no molestes.

Aquest rerefons tan prim es presenta amb un embolcall lingüístic pompós, molt de l'època, que mostra signes de diglòssia i obsolescència. Així, d'un personatge es diu que «careixia per complert de lo que, per antonomassia, s'anomena oïdo». Les solucions ortogràfiques, que fan prou mal als ulls (*caleixeram, desitj, xiuxiuheig, pe'l, aixxidoyas*), es converteixen en agressions visuals quan es combina un pronom feble amb un verb: *tórnhí, amanyagántlashi, fúigne, penadínsen, joguèuhi, dihentho, enamorármén*.

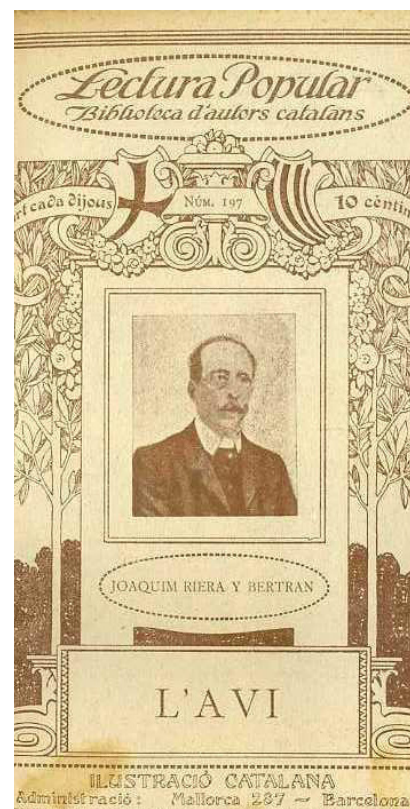
En canvi, quan recullen la parla

del carrer, les narracions presenten un interès no només sociolingüístic, sinó també humà. És el cas del diàleg entre dos vaillets que s'expressen en un castellà precari: «¡Y cá tienes de trencar tú!», diu un. «¡Vaya si lo trencaré yo!», respon l'altre. Riera i Bertran estava molt més dotat per fer riure que per fer plorar. Així, quan parla de «los dandis», de seguida s'esplaià: «vulgo set-mesons grans». Aquest deu ser un dels primers llibres en què apareix el terme *bolos* per referir-se a cobrar per participar en espectacles públics. Així mateix, hi trobem la paraula *positivisme* en l'accepció, avui tan estesa, d'optimisme, i fins i tot «opinions homofóbicas», si bé en el sentit impropri de fòbia als homes.

Els acadèmics dels nostres dies censuren l'ús del terme *decadència* per referir-se a l'etapa literària que va

>> A l'esquerra, Joaquim Riera, que va ser sempre un republicà moderat.

>> A la dreta, portada de la peça teatral *L'avi*, publicada a *Il·lustració Catalana*

JOAQUIM RIERA I BERTRAN, UN GIRONÍ DE “LA RENAIXENÇA”

NOTA BIOGRÀFICA

Joaquim Riera i Bertran va néixer a la ciutat de Girona el 24 de gener de 1848. Es va llicenciar promptament en les matèries de dret canònic, administratiu, i civil a Barcelona. En el decurs de la seva activitat universitària va coincidir amb personatges destacables de la cultura catalana del període de la Renaixença. Coincidí i establí lligams de ben cordial amistat amb Jaume Collell i amb el qui més tard esdevingué bisbe de Vic i conegut teoritzador del catalanisme, amb Torras i Bages. Acabats els seus estudis universitaris Riera i Bertran retornà a la seva ciutat nadiua, Girona, on exercí durant un temps el càrrec de jutge municipal.

En ésser proclamada la primera República espanyola, Joaquim Riera i Bertran aspira a l'obtenció d'un escó parlamentari a les Corts Generals. Malgrat el seu conegut tarannà republicà no aconseguí el propòsit d'esdevenir diputat a les Corts espanyoles per tal com la seva candidatura rivalitzà amb la presentada per Domènec Puigoriol. Domènec Puigoriol fou el guanyador de la candidatura i en definitiva sortí elegit diputat pel districte de Girona.

Malgrat aquesta aparent derrota en les eleccions de 1869 a Girona, Joaquim Riera i Bertran continuà la seva tasca política i catalanista. El ciutadà Riera fou un home polític que es va inscriure des de molt jove en les primeres files del republicanisme més aferriat. Hom ha situat la trajectòria política de Riera i Bertran dins les línies del republicanisme moderat.

Riera i Bertran malgrat aquesta trajectòria republicana la qual hem apuntat no es sentí mai atret per aquella qüestió del republicanisme tan ferrenya que defensaven llurs coetanis republicans empordanesos. Joaquim Riera i Bertran va tenir una concepció força personal sobre quines havien d'ésser les directrius de la política republicana. En definitiva, doncs, Riera no es va sentir atret per

459

>> *Nota biogràfica que Josep Brugada va dedicar a Riera als Annals d'Estudis Gironins.*

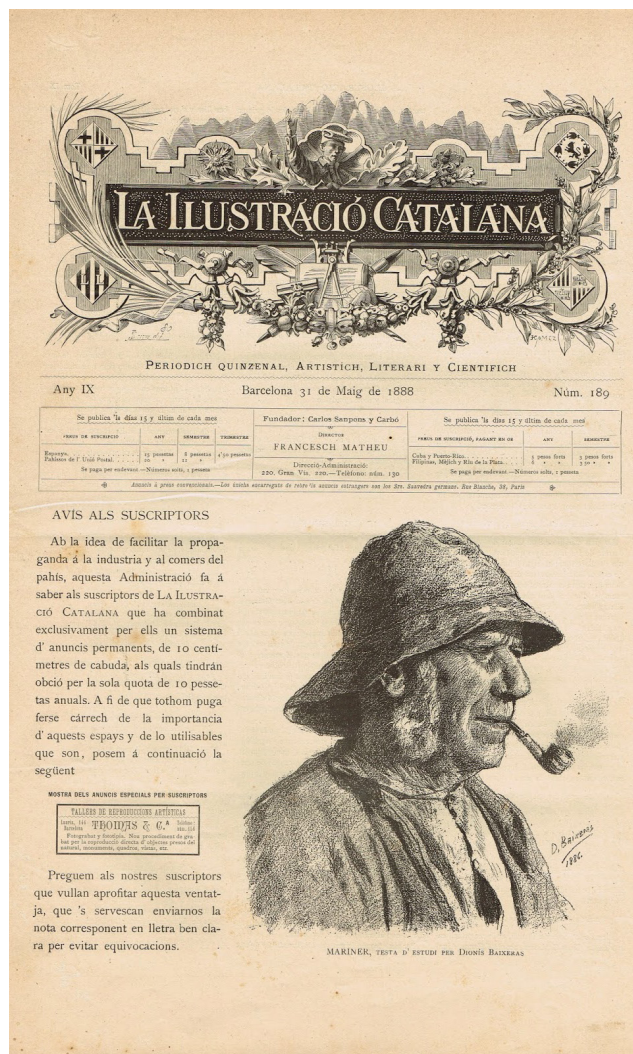
dels medievals als contemporanis, però resultaria difícil trobar-ne un que resumís millor textos com els que recull *Escenas de ciutat*. No és només la pobresa de la llengua, sinó el romanticisme tronat, el sentimentalisme que es desborda, la retòrica previsible que pocs anys després Santiago Rusiñol va satiritzar a *Els jocs florals de Canprosa*. Si més no, alguns dels drames rurals de Víctor Català són, dins del gènere tremebund, peces meravellosament construïdes. En canvi, Joaquim Riera

i Bertran escriu amb una ingenuïtat edènica, com si no hagués llegit cap autor remarcable (recordem que era contemporani d'Oscar Wilde i Anton Txékhov). Els poemes en prosa de Baudelaire, que també es podrien titular «Escenas de ciutat», són anteriors però semblen escrits segles després.

Obres mediocres com aquesta (que ha envellit tan malament com les novel·les d'Oller i el teatre de Guimerà) eren habituals en aquella època autoqualificada de Renaixença, però

que vista des d'avui és d'anys d'anar a les palpentes, d'emprendre obres naïf que van servir perquè de mica en mica la creació literària en català anés aixecant el cap. El que té de particular Joaquim Riera i Bertran és l'elevat nombre d'obres que va publicar i els càrrecs públics que va exercir. Avui seria impensable que un escriptor tan bonàs i senzillot arribés a alcalde o a diputat. Potser no estem tan malament com ens pensem.

Vicenç Pagès Jordà és escriptor

>> *Portada de La Il·lustració Catalana, una de les revistes amb què va col·laborar Riera.*